

”En mieti enää, että oon yksin”

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten kokemuksia tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta

Heini Aaltonen, Inka Kopomaa, Meeri Lindroos & Marissa Varmavuori

Idealimaailmassa jokainen nuori saisi elää oman perheensä kanssa. Ilman huoltajaa tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla oikeus perhe-elämään jää kuitenkin usein toteutumatta (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020). Heidät on pakotettu eroon perheistään, ja vain noin puolet perheenyhdistämistä anoneista nuorista saa perheensä Suomeen (mt. 2020). Valtaosa ei edes päädy hakemaan perheenyhdistämistä tiukkojen perheenyhdistämiskriteerien vuoksi (Kuusisto-Arponen 2016). Maahanmuuttoa koskeva koventunut poliittinen ilmapiiri ja tiukentuva maahanmuuttopolitiikka heikentävät entisestään perheenyhdistämisen mahdollisuuksia.

Ilman huoltajaa turvapaikkaa hakeneilla alaikäisillä on tyypillisesti enemmän haasteita ja esteitä selviytymiselle kuin huoltajansa kanssa muuttaneilla lapsilla (Montgomery 2010). Kun turvapaikanhakijana tulleilta lapsilta ja nuorilta evätään mahdollisuus elää perheensä kanssa, syntyy heille tarve saada elämänsä turvallisia, vastavuoroisia ihmissuhteita paikkaamaan oman perheen poissaoloa (Tiilikainen, Knag Fylkesnes & McGregor 2023).

Yhteiset Lapsemme ry on vuodesta 2017 alkaen järjestänyt vapaaehtoista tukiperhe- ja

tukihenkilötoimintaa (jatkossa tukisuhdetoiminta) lapsille ja nuorille (jatkossa nuoret), jotka ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina ilman omia vanhempiaan. Tukiperheen tai -henkilön on saanut toiminnan kautta 176 nuorta. Vapaaehtoiset tapaavat kutakin nuorta yleensä muutaman kerran kuukaudessa, ja tekevät nuoren kanssa yhdessä tavallisia asioita, kuten kyläilyä, harrastamista ja uusiin paikkoihin tutustumista.

Tarkastelemme tässä katsauksessa tukisuhdetoimintaa tukimuotona ilman huoltajaa tulleille nuorille. Avaamme tukisuhdetoiminnan mahdollisuuksia nuoren kotoutumisen tukena ja vastatoimena tiukentuneen maahanmuuttopolitiikan lisäämälle kuulumattomuuden kokemukselle. Tarkastelun keskiössä on nuorten oma ääni ja heidän kokemuksensa toiminnasta.

Katsaukseen nostamamme nuorten kokemukset pohjautuvat Yhteiset Lapsemme ry:n teettämiin kyselyihin vuosilta 2019–2023. Hyödynnämme nuorilta tulleita 46 kyselyvastausta. On todennäköistä, että osa nuorista on vastannut anonyymiin kyselyyn useana vuonna. Katsauksen tarkoituksena ei ole tarjota yleistettäviä johtopäätöksiä. Kyselyiden tulkinnan luotettavuutta heikentää se, että

kyselyihin valitut kysymykset ovat saattaneet ohjata nuoria vastaamaan tietyllä tavalla, eivätkä kaikki vastaajat ole vastanneet niihin omalla äidinkielellään.

Tukisuhde edistää nuoren kotoutumista

Kotoutuminen on vuorovaikutteinen prosessi, jossa sekä uudet tulijat että ympäröivä yhteiskunta sopeutuvat tilanteeseen (Saukkonen 2016). Kotoutumisen eri ulottuvuuksia on jaoteltu esimerkiksi rakenteelliseen kotoutumiseen (mm. työllisyys, asuminen, koulutus ja hyvinvointi), kulttuuriseen kotoutumiseen (kielen oppiminen ja yhteiskunnan ymmärtäminen), vuorovaikutukselliseen kotoutumiseen (sosiaalisten suhteiden rakentuminen) sekä identifioivaan kotoutumiseen (samastuminen ja yhteenkuuluvuus muiden samaan yhteiskuntaan kuuluvien ihmisten kanssa) (Heckmann 2005).

Vapaaehtoiset ja nuoret sitoutuvat toiminnassa pitkäkestoiseen ihmissuhteeseen. Osa tukisuhteiden tuomista hyödyistä on kyselyvastausten perusteella välittömiä ja siten riippumattomampia tukisuhteen kestosta. Esimerkkejä tällaisista suorista hyödyistä ovat nuoren yksinäisyyden väheneminen ja mielialan parantuminen tukisuhteen ansiosta. Yli kolme vuotta kestäneissä tukisuhteissa esiin nousevat hyödyt puolestaan liittyvät nuorten vastausten perusteella ennen kaikkea kielitaidon paranemiseen, suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan ymmärtämiseen sekä siihen, että nuoret kokevat tukisuhteen ansiosta kuuluvansa tänne enemmän.

Usein vapaaehtoinen voi olla ainoa aikuinen Suomessa, joka ei ole nuoren elämässä ammatillisessa roolissa. Kyselyvastausten perusteella nuoret kokevat vapaaehtoiset tärkeinä. Erityisen tärkeiksi (keskiarvo 4,3 asteikolla 1 ei lainkaan totta, 5 täysin totta)

heidät kokevat nuoret, joilla tukisuhde on kestänyt yli kolme vuotta.

Tulokset ovat samansuuntaisia tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin ammattilaisten ja vapaaehtoisten toteuttamien sosiaalipalveluiden eroja. Vapaaehtoisten mielletään pystyvän työntekijöitä paremmin solmimaan merkityksellisiä ja kestäviä ihmissuhteita kohderyhmien edustajien kanssa. Kohderyhmien suhteen vapaaehtoisiin nähtiin myös olevan tasa-arvoisempi kuin heidän suhteensa ammattilaisiin. (Metz, Roza, Meijs, Baren van & Hoogervorst 2016.)

Perheen puuttuminen aiheuttaa yksinäisyyttä ja turvattomuutta

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten elämään liittyy paljon stressiä ja kuormitusta. Kuormitusta aiheuttavat esimerkiksi pitkittyneet hallinnolliset prosessit sekä epävarmuus omasta tulevaisuudesta.

Vaikka pakolaistaustaisilla nuorilla on usein taustallaan traumaattisia kokemuksia, on tutkittu, että nämä kokemukset määrittävät vain vähäisessä määrin nuorten pitkäaikaista mielenterveyttä. Sen sijaan maanpakolaisuuteen liittyvät stressinaiheet, kuten syrjintä, näyttävät olevan sen kannalta tärkeämpiä (Montgomery 2011). Nuorten hyvinvoinnin ja mielenterveyden näkökulmasta voidaan siis nähdä erityisen olennaisena se, miten heidät otetaan uudessa kotimaassa vastaan ja millaista tukea he saavat;

Ovat hyväksyneet minua sellaisena kuin olen. Paljon tukeneet minua henkisesti.

Rakkauden ja hyväksyminen tunne, mitä tukiperhe minulle antaa. Tuki ja turva, minkä he myös takaavat.

Marja Tiilikainen, Marte Knag Fylkesnes ja Sharon A. McGregor (2023) ovat kuvan-

neet, millaisia vaikutuksia perhesuhteiden kaltaisilla ihmissuhteilla on ilman huoltajaa tullessiin nuoriin. Erityisen keskeisenä tällaiset ihmissuhteet näyttävät nuoren elämän murroskohdissa eli silloin, kun nuori muuttaa asumisyksiköstä toiseen tai itsenäistyy. Näissä tilanteissa ammattilaiset nuoren elämässä vaihtuvat, ja hän saattaa kokea erityisen paljon yksinäisyyttä. Tukisuhde luo tällöin nuoren elämään vakautta ja turvaa.

Perheen puuttumisesta johtuva yksinäisyys on näyttäytynyt Yhteiset Lapsemme ry:n tukisuhdetoiminnassa. Moni kyselyyn vastannut nuori on toivonut itselleen tukiperhettä yksinäisyyttä lievittämään.

I feel lonely, and sometimes helpless...

Nuoret ovat kokeneet, että he ovat saaneet vapaaehtoisilta tukea vaikeassa tilanteessaan. Osa kyselyyn vastanneista nuorista on ilmaissut suoremmin, osa epäsuoremmin tukisuhteen vaikutuksesta myös heidän psyykkiseen hyvinvointiinsa.

They support me and always are there for me. I feel a bit more confident now, and less afraid or vulnerable.

Jos minulla ei ollut tämä perhe minusta ehkä tulee masennus nyt stressin takia.

Nuoret tarvitsevat yhteenkuuluvuutta ja sosiaalisia suhteita

Tukisuhdetoiminta pohjautuu ajatukseen, että ilman perhettään vieraassa maassa elävä nuori tarvitsee ympärilleen hyväksyvän sosiaalisen ympäristön. Turvalliset ihmissuhteet ja sosiaaliset verkostot luovat perustan nuoren kotoutumiselle uuteen kotimaahan. (Valken-

dorff & Laihiala 2020.) Toiminnasta saadut kokemukset tukevat näitä näkemyksiä:

I would feel lost like I didn't have no one besides me to talk and ask advice, I would feel alone in the middle of strange country.

Kuuluminen on emotionaalista kiintymystä, tunnetta kuin olisi kotonaan (Yuval-Davis 2006). Nuoren kohdalla kuulumisen kokemus syntyy usein yhteisöllisyyden ja yhteyden kokemuksen kautta hänen lähiympäristössään ja sosiaalisissa suhteissaan. Lähellä olevat ihmissuhteet ja yhteisöt rakentavat nuorelle kuvaa itsestä yhteisön jäsenenä (Harris, Cuervo & Wyn 2021). Turvalliseksi koettu yhteisö tai ihmissuhde tarjoaa mahdollisuuden omien ajatusten ilmaisuun sekä oman identiteetin rakentamiseen (Antonsich 2010). Tämä voidaan nähdä myös kyselyihin vastanneiden nuorten kohdalla.

Olen niin iloinen ja kiitollinen, että sain minun paras tukiperhe, joka rakastaa minua, tiedän että en ole yksin Suomessa.

I'm not sure, I'd be 100 % alone. Probably would feel more alienated from society without them.

Maahan muuttaneen henkilön kuulumisen kokemusta voivat heikentää uuden kotimaan maahanmuuton käytänteet tai yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa eri kieltä puhuvat ja eri etnisistä taustoista tulevat ihmiset nähdään ulkopuolisinä (Yuval-Davis 2006; Antonsich 2010).

Tiina Valkendorffin ja Tuomo Laihialan (2020) mukaan tukisuhdetoiminta voi vahvistaa nuorten kuulumisen kokemusta. Tukiperheet voivat olla nuorille yhteys suomalaisen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Ne voivat tarjota maahan muuttaneelle nuorelle kokemuksen välittämisestä ja hyväksynnästä. Kaikki kyselyihin vastanneet nuoret kokivat olevansa enemmän hyväksytyjä tukisuhteen ansiosta.

Joskus minun tarvitsee jutella tukiperheeni kanssa ja he auttavat minua, joka on tärkeää. Teemme myös yhdessä hauskoja asioita, joka on myös tärkeää.

Suuri osa kyselyyn vastanneista nuorista arvioi kuulumiseen liittyvät kokemukset yhdeksi merkittävimmistä tukisuhteesta saaduista hyödyistä. Alle vuoden tukisuhteessa olleilla nuorilla kuulumisen kokemuksen lisääntyminen sai keskiarvon 3,6 ja yli kolme vuotta tukisuhteessa olleilla nuorilla keskiarvon 4,3.

Koska, olin asunut yksin Suomessa, mulla ei ollut tai ole sukulaisia. Hyvä että tutustuin heidän kaa, en mieti enää, että oon yksin.

Tuntuu hyvältä, kun on joku, joka saa sinut tuntemaan, että olet yksi hänen perheestään.

Toiminnasta on apua kulttuuriseen kotoutumiseen

Kieli on tärkeä osallisuuteen ja sosiaalisiin verkostoihin vaikuttava tekijä. Sen avulla kommunikoidaan ja muodostetaan merkityksiä. Kieli auttaa asioiden ymmärtämisessä ja uusien toimintatapojen omaksumisessa. (International Organization for Migration (IOM) 2020.) Se on siten tärkeää myös uuteen kulttuuriin tutustumisen ja kotoutumisen kannalta. Nuorten kyselyvastauksissa suomen kielen ja kulttuurin oppiminen on korostunut toiveissa ja odotuksissa, joita heillä on ollut tukea hakiessa.

Halusin tutustua suomalaisiin ihmisiin, perheisiin, kulttuuriin, oppia nopeasti suomen kieltä ja muu yhteiskunnan jutut.

Kielen oppiminen sekä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen lisääntyminen ovat myös asioita, joita nuoret ovat kokeneet saaneensa tukisuhteista. Alle vuoden kestäneissä tukisuhteissa nuorten arvio kielitaidon

paranemisesta saa keskiarvon 3,2 ja yli kolme vuotta kestäneissä tukisuhteissa keskiarvon 4,6. Kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen lisääntyminen saa alle vuoden tukisuhteessa olleilta nuorilta keskiarvon 3,3 ja yli kolme vuotta tukisuhteessa olleilta nuorilta 4,4.

On tärkeää huomioida, että nuorille tukisuhteiden kautta muodostuva kuva suomalaisesta kulttuurista on yhtä moninainen kuin itse suomalaisuuskin. Myös itse Suomeen muuttaneet vapaaehtoiset voivat tutustuttaa nuorta suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Miten voimme avata ovia yhteiskuntaan?

Ilman huoltajaa tulleet nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä heillä ei ole Suomessa omaa perhettä eikä muita yhteisöjä, joihin kuulua. Oikeus elää perheensä kanssa on perustavanlaatuisen ihmisoikeus. Se on myös kirjattu lapsen oikeuksien sopimukseen. Monien yksin tulleiden nuorten osalta Suomi rikkoo tätä sopimusta.

Tukisuhdetoiminta ei voi paikata perheen puuttumisesta johtuvaa vajetta, mutta sillä voidaan tarjota kokemuksia kuulumisesta yhteisöihin ja yhteiskuntaan uudessa kotimaassa. Se voi tarjota tärkeitä, pitkäkestoisia ihmissuhteita ja sosiaalisia verkostoja. Paitsi identifioivaa ja vuorovaikutuksellista kotoutumista, se voi tukea myös kielen oppimista ja muuta kulttuurista kotoutumista.

Keräämiemme kyselyvastausten perusteella voidaan sanoa, että vapaaehtoisuuteen pohjaavat tukimuodot, joissa ilman huoltajaa tulleet nuoret kohdataan hyväksyvästi ja otetaan mukaan, voivat edistää nuorten hyvinvointia ja toimia vastavoimana syrjinnän kokemuksille. Tämänkaltainen toiminta voi myös toimia alustana kaksisuuntaiselle ko-

toutumiselle, joka on tärkeää paitsi nuorten myös koko yhteiskunnan kannalta.

Kaksisuuntainen kotoutuminen edellyttää vastaanottavuutta. Tukisuhdetoiminta on yksi tapa avata ovia maahan muuttaneille. Meidän kaikkien tulee olla valmiita näkemään suomalaisuus laajemmin ja avaamaan Suomeen muuttaneille ihmisille ovia tähän yhteiskuntaan. Jokaisella täällä asuvalla on yhtäläinen oikeus kuulua yhteiskuntaan ja olla suomalainen – äidinkielestä tai etnisestä taustasta riippumatta.

Lähteet

- Antonsich, Marco (2010) Searching for belonging – an analytical framework. *Geography Compass* 4 (6), 644–659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- Harris, Anita & Cuervo Hernan, & Wyn Johanna (2021) Thinking about belonging in Youth Studies. *Studies in Childhood and Youth*. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-75119-7>
- Heckmann, Friedrich (2005) *Integration and Integration Policies. Imiscoe Network Feasibility Study*. Bamberg: European Forum for Migration Studies.
- Huot, Suzanne & Dodson Belinda & Laliberte Rudman Debbie (2014) Negotiating belonging following migration: Exploring the relationship between place and identity in Francophone minority communities. *The Canadian Geographer / Le Géographe Canadien* 58 (3), 329–340. <https://doi.org/10.1111/cag.12067>
- International Organization for Migration (IOM) (2020) *Oma kieli kotoutumisen tukena. Opas ammattilaisille*. https://finland.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1656/files/documents/Oma_kieli_kotoutumisen_tukena_IOM_WEB.pdf (Viitattu 21.2.2025.)
- Kauhanen, Iida (2023) *Barriers to social justice in unaccompanied youth's lives. Feminist ethnography in institutional settings*. Väitöskirja. Oulu: University of Oulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:9789526238548>
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Perheettömiksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi Fingerroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 89–109.
- Metz, Judith & Roza, Lonke & Meijs, Lucas & Baren van, Eva & Hoogervorst, Niek (2016) Differences between paid and unpaid social services for beneficiaries. *European Journal of Social Work* 20 (2), 153–166. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188772>
- Montgomery, Edith (2011) Trauma, exile, and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 124 (440), 1–46. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1600-0447.2011.01740.x> (Viitattu 11.12.2024.)
- Saukkonen, Pasi (2016) *Mitä on kotoutuminen?* Helsingin kaupunki. <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/mita-on-kotoutuminen>. (Viitattu 12.2.2025.)
- Tiilikainen, Marja & Knag Fylkesnes, Marte & McGregor, Sharon A. (2023) Family-like Relationships and Wellbeing of Young Refugees in Finland, Norway, and Scotland. *Social Sciences* 12 (12), 667. <https://doi.org/10.3390/socsci12120667>
- Valkendorff, Tiina & Laihiala, Tuomo (2020) Tuki-perheet turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämässä. Teoksessa Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet: Nuorten elinolot -vuosikirja 2020*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoneuvosto, 181–200. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020110489259>
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) *Lapset ilman perhettä – Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen*. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitykset.
- Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40 (3), 197–214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>